

ENTREVISTA

Esther Tusquets

Directora de Lumen i narradora

“Nosaltres editàvem tot el que ens feia il·lusió i ens agradava”

A Esther Tusquets li han plogut els homenatges d'amics, escriptors i companys perquè aquest mes de desembre deixa oficialment l'Editorial Lumen. “No em deprimeix gens jubilar-me. Quaranta anys ja estan bé, sobretot en una editorial que em va caure al damunt per casualitat”

Las lágrimas del cocodrilo, de l'humorista francès André François, i *El saltamontes verde*, d'Ana María Matute, van ser els dos primers llibres de Lumen. Van sortir el 1960. Però aquesta editorial ja existia anteriorment: va ser fundada a Burgos, al final de la Guerra Civil, i estava dedicada a textos religiosos. El gran *best seller* havia estat *A Dios por la ciencia*, del pare jesuïta Jesús Simón. A l'inici de la dècada dels anys seixanta, Magí Tusquets, pare d'Esther, va comprar Lumen al seu germà, encara que va seguir una altra línia editorial.

P.I. El seu pare era metge. Per què es va interessar per una editorial?

E.I. Era una persona amb molta curiositat. L'Editorial Lumen, tal com la coneixem avui, ha estat possible gràcies a ell. Era un burgès atípic, respectuós amb les arts i molt poc interessat a guanyar més diners. O sigui, que va muntar l'editorial sense plantejar-se l'aspecte econòmic. Després ens vam adonar que havia de ser mínimament rendible per poder seguir editant. Amb els anys, gràcies a algun cop de sort, vam guanyar molts diners. Sobretot amb Quino i Umberto Eco, però també amb d'altres autors, encara que no en vam guanyar tants.

P.I. ¿L'edició castellana d'*El nombre de la rosa* i les tires de Mafalda han estat els 'booms'?

E.I. Crec que a Espanya, ho dic de memòria, potser s'han venut més d'un milió d'exemplars d'*El nombre de la rosa*. Va tenir molta sortida a Lumen, però també en l'edició de butxaca, a Círculo de Lectores i

com a llibre de quiosc. Quino també va donar molts diners. L'obra d'aquests dos autors la vam comprar amb avançaments molt normals i, posteriorment, es van convertir en *best sellers*.

P.I. Acaba de sortir a Itàlia un nou llibre d'Umberto Eco. Quan el publicareu?

E.I. El mateix Eco imposa la traductora, que és una persona molt minuciosa i lenta. Crec que sortirà d'aquí a un any. Abans no, perquè necessitarà vuit o nou mesos per traduir-lo.

P.I. Quan Umberto Eco ha vingut a Barcelona s'ha mostrat molt afectuós amb vostè.

E.I. No puc dir que sigui un amic, perquè és una paraula que reservo molt, però tenim una relació molt bona.

P.I. Ha estat un escriptor fidel a Lumen.

E.I. Podia haver triat l'editorial que hagués volgut. Va haver-hi un moment, amb *El péndulo de Foucault*, que la casa italiana volia fer els diners a través d'Orbis, que en aquell moment només feia productes de quiosc. Va intervenir Umberto Eco personalment i vam arribar a l'acord que el 74 per cent seria per a Orbis i el 26 per cent per a Lumen. Vam aconseguir una quarta part dels beneficis. Després, tot això es va acabar. Vam continuar editant-lo nosaltres en castellà. Crec que Umberto Eco és fidel a Lumen, però també crec que no hauria venut més exemplars d'*El nombre de la rosa* en una gran editorial a l'estil de Planeta.

P.I. ¿El film va ser una bona campanya publicitària?

E.I. Sí. Amb aquesta novella va venir tot de cara. Hi ha llibres que la seva adaptació al cine, o bé no serveix de res, o bé perjudica el llibre. Per exemple, *El turista accidental*, que és una novella molt divertida i que m'agrada molt, la pel·lícula no la va afavorir gens. Tot i que estava interpretada per actors famosos. En canvi, amb *El nombre de la rosa* vam tenir sort. Jo només tenia els drets de l'edició normal. Els drets de l'edició de butxaca els tenia una altra gent. Crec que eren de Bruguera, que fins i tot havia firmat el contracte. Però en aquell moment Bruguera tenia problemes econòmics o nosequè. I van renunciar al contracte firmat. Després els van oferir a Alianza, a Madrid. Però al cap de vuit dies van dir que no,

PERE TIÓ



XAVIER BERTAL

perquè era un llibre massa llarg. En aquell moment *El nombre de la rosa* era un *best seller* a Itàlia i ja es veia que la cosa es dispararia a aquí. Al final, també vaig fer l'edició de butxaca, que se'n va vendre una altra barbaritat. Posteriorment, va sortir la pel·lícula i durant sis o set anys la venda del llibre va ser increïble.

P.I. A l'inici de l'editorial Lumen també hi treballava el seu germà Òscar. Com organitzàveu aquest negoci familiar?

E.I. El meu pare portava el tema dels números. Jo havia fet els 23 anys i m'encarregava de la direcció literària. El meu germà Òscar, que devia tenir 18 o 19 anys i que tot just feia segon d'arquitectura, es va fer càrrec de la part visual, que tenia molta importància, ja que els llibres infantils eren il·lustrats. Vam treure una col·lecció, *Palabra y Imagen*, que recollia l'obra d'un escriptor i la d'un fotògraf. Vam intentar que tots dos tinguessin importància i no donar prioritat a l'escriptor per sobre del fotògraf. Però no ho vam aconseguir, perquè els llibres es van vendre per l'autor. Nosaltres, en canvi, pensàvem que el fotògraf era tan important com l'escriptor. Ens

vam avançar al futur. Tampoc teníem en compte les vendes. Una vegada vam anar a veure Miguel Delibes per encarregar-li un llibre per a aquesta mateixa col·lecció. Ens va dir que podíem fer un llibre sobre la caça perquè això venia. El meu germà i jo ens vam mirar i ens vam dir que no importaven les vendes. Nosaltres editàvem tot el que ens feia il·lusió i ens agradava. La subsistència de Lumen va ser un miracle!

P.I. Aquesta no és una mentalitat empresarial gaire corrent.

E.I. Durant els primers cinc o sis anys, el meu pare anava posant diners a l'editorial. Tots els meus amics, i jo mateixa, vam pensar que Lumen duraria tres o quatre anys més. Però el meu pare era hàbil per a la qüestió comercial i, a més, vam encertar alguns títols. Però editàvem llibres que estaven molt lluny del que es feia en aquell moment.

P.I. Vau donar a conèixer autors que eren desconeguts o poc coneguts en el panorama literari espanyol.

E.I. Vaig trigar una mica a crear una col·lecció literària perquè, amb el respecte que teníem a Carles Barral, pensava que tot el que voldria editar ja era a la seva *Biblioteca Breve*. Això era

una tonteria, perquè encara hi havia molt de camp per córrer. Llavors, vaig trucar a Antoni Vilanova, que va ser professor meu de literatura a la universitat. Jo vaig estudiar història, però el vaig tenir en les assignatures comuns. Li vaig oferir de dirigir la col·lecció *Palabra en el Tiempo*. En aquell moment, Vilanova feia crítica a *Destino* de llibres estrangers no traduïts al castellà. Estava molt al corrent del que es feia a tot arreu. I el mèrit fonamental d'aquesta col·lecció és d'Antoni Vilanova.

P.I. Lumen era, per exemple, l'editorial de Virginia Woolf.

E.I. Sí, perquè els drets estaven lliures. Si no, no l'hauríem pogut agafar. Així i tot, no vam aconseguir ni *Orlando* ni *Al faro*. Després, va arribar un moment que semblava que els drets de la Woolf estaven lliures i ens va permetre traduir *Orlando*. Però van tornar els problemes. Els drets de la Woolf i de James Joyce van ser un embolic, perquè tothom donava per fet que caducaven en un moment determinat, però els hereus dels dos autors van fer alguna maniobra per retardar-los.

P.I. I Rosa Chacel?

E.I. Vaig conèixer Rosa Chacel quan va tornar de Mèxic gràcies a Ana María Moix.

P.I. Ana María Moix va publicar fa uns anys *De mar a mar*, l'epistolari amb la Chacel.

E.I. L'Ana Moix escrivia unes cartes fantàstiques. Ella em va presentar Rosa Chacel i vaig publicar *Memorias de Leticia Valle*. També vaig publicar uns textos autobiogràfics que em va proposar Jaime Gil de Biedma.

P.I. ¿La primera versió de *Retrato de un artista en 1956*?

E.I. Exacte. Posteriorment vaig publicar aquest llibre ampliat. Ara queda una part dels diaris inèdits. Falta decidir si es publiquen o no. Ho han de resoldre els marmessors de Gil de Biedma, que són Carme Balcells, Joan Marsé i Ana María Moix.

P.I. ¿És partidària de publicar-ho?

E.I. Estaria molt bé. Sóc més aviat partidària de publicar-ho, al marge dels interessos editorials.

P.I. ¿Creu que és correcte obrir els calaixos d'un escriptor desaparegut?

E.I. També hi ha el dilema de pensar per què no destruïa els manuscrits. Si realment no vols que es publiqui una cosa, la pots destruir. A més a més, >>>